

KIÉ AZ ÉRDELEM?

KIS CSONTOKBÓL NAGY VITA

SUBA-LYUKI LELET-KÓRKÉP

A Bükkben meglepően sok, leletanyagban gazdag ősköri lelőhely, terjedelmes bejáratú, megtelepedésre kiválóan alkalmas, „nagy szádájú” barlang árulkodik a több tízezer évvel ezelőtt itt lakott emberelődök életéről. Az elmúlt évszázad során az ősrégészeti szempontból fontos barlangokat mind feltárták, mondhatni: fenéig „kipucolták”. A magyarországi barlangkutatással szorosan összekapcsolódó „ősemberkutatás” történetének egyik legfontosabb helyszíne a Hór-völgy, legizgalmasabb eseménye pedig a völgyoldalon megbújó Suba-lyuk-barlang kultúrrejtegeinek közel nyolc évtizeddel ezelőtti feltárása.

A Suba-lyuk – és több mint 50 fontos társa (pl. az Istállós-kői-, a Balla- és a Szeleta-barlang) – különleges szerepet tölt be a magyar és a közép-európai őstörténet-kutatásban. 1953-tól például a Szeleta-barlang névadó lelőhelyévé vált Közép-Európa korai felső paleolitikuma egyik legjelentősebb kultúrájának, a Szeletiennek

A SUBA-LYUKBAN TALÁLT NEANDERVÖLGYI GYERMEK KOPONYÁJÁNAK Magyar Természettudományi Múzeumban készült másolata a cserépfalui múzeumban (jobbra fent)

FOTÓ: BARÁZ CSABA

SUBA-LYUKI KŐESZKÖZÖK Horváth József hagyatékából

A KECSKÉS-GALYAI-BARLANG. A Bükkben a Suba-lyuk „ősemberi” használatakor számos más barlang is lakott volt. A Kecskés-gályai-barlangból kőeszközök sokasága került elő

A bükki ősemberkutatás 1906 novemberében indult, amikor Kadić Ottokár megkezdte a Szeleta-barlang feltárását. Az első, „ősember” által készített kőszközt a következő év tavaszán találta meg. Az előzményeket is ismerjük: 1891-ben Bársony János miskolci ügyvéd házának építéskor-alapásás közben – három nagy, szépen megmunkált kovakő eszközre bukkantak, melyek aztán Herman Ottóhoz jutottak, aki felismerte, hogy a magyarországi ősember létezésének fontos bizonyítékát tartja a kezében.

A Hór-völgy elején nyíló Suba-lyukból 1932 tavaszán kerültek elő a 61–71 ezer évvel ezelőtti lelakódott rétegből – két, itt eltemetett személyhez tartozó csontokként – hazánk legjelentősebb Neander-völgyi ősemberleletei. Es persze mellettük olyan maradványok is napvilágot láttak, amelyek az akkori, ún. mamut-sztyepp élővilágát, környezeti körülményeit is pontosan jellemzik.

Dancza János egri lakatossegéd – az Egri Törvényhatóság pénzügyi támogatásával, azaz ínségmunka (ma úgy mondanánk: közmunkaprogram) keretében – a Magyar Barlangkutató Társulat meg-

bízásából és Kadić Ottokár, a Magyar Királyi Földtani Intézet főgeológusának szakmai felügyelete mellett kezdte meg a barlang feltárását, s ez végül szenzációs leletek előkerüléséhez vezetett. Akár ennyi is lehetne a rövid foglalata e tudománytörténeti jelentőségű eseménynek. Ám az ásatás és annak utóélete számos kortörténeti érdekességet is hordoz. Nyilvánvaló, hogy ezeket nem lehet kiemelni a kor társadalmi-gazdasági állapotából, hangulatából, de nem tanulság nélkül való felidézni a hirtelen híressé váló helyszín gyors átnevezését és a gyorsan kibontakozó – média által erősen gerjesztett – felfedezővitát.

2
*

Közlöny a Magyarországi Kommunista és Szocialista Munkásegyesület Megalakításáról Kadić Ottokár levele 1-11. (8. oldal)

Mussolini a Bükkben

Az 1938-ban megjelent „Suba-lyuk monográfia” ma már szakkönyvtárak féltve őrzött kincse, s eredetileg A cserépfalui Mussolini-barlang (Suba-lyuk) címmel jelent meg. Már a barlang akkori névváltoztatása sejteti a kor politikai-társadalmi viszonyait, melyek rányomták bélyegüket mind a Suba-lyuki ásátásra, mind pedig Kadić Ottokár életére, tudományos pályafutására.

A Magyar Barlangkutató Társulat a különleges leletek előkerülése után döntött úgy, hogy a Suba-lyukat az olasz barlangkutatók ügyét támogató Mussolini tiszteletére nevezzék el. Ám a névadás korántsem ment simán. Nem is sejtették, milyen politikai, világnézeti vihart keltenek e tervvel.

„Előzékenységből – magánlevélben – Coburg Herceg Öfenségéhez mint a barlang tulajdonosához és Lóczy Lajos dr.-hoz mint a Földtani Intézet igazgatójához azzal a kéréssel fordultam, közöljék velem erre vonatkozó észrevételüket – írta Kadić a névadási eljárásra visszaemlékezve. – Míg a fenségtől hamarosan megjött a helyesítő válasz, addig Lóczytól sehogy sem tudtam választ kapni.”

Ennek ellenére megtörtént az átnevezés, Musso-

Hillebrand János

javasolta az MBT 1937. dec. 12-i választmányi ülésén a Suba-lyuk átnevezését

linit is értesítették, „... akit meghatott a magyar barlangkutatók figyelme”. Ám jöttek a bonyodalmak: két hónap múlva kiderült, hogy időközben a földművelésügyi miniszter nem járult hozzá az elnevezéshez. Kínos helyzet állt elő. A Barlangkutató Társulat már nem tudott a miniszteri rendeletnek eleget tenni, mert rég döntöttek a névadásról. Kadić szerint: „Feltűnést keltett, hogy napjainkban, amikor a jelenlegi kormány külpolitikájának egyik leghatalmasabb oszlopa a magyar–olasz barátkozás és amikor a magyar nemzet súlyos helyzetében első sorban Olaszország miniszterelnökétől vár enyhülést, a földművelésügyi miniszter úr miért ellenzi a Mussolini-barlang elnevezést. A történeteket csak úgy tudjuk megmagyarázni, miszerint feltesszük, hogy Lambrechtnek és befolyásos szabadkőműves társaiknak nem volt ínyükre, hogy hazai barlang az előttük el-lenszenves Mussolini nevét viselje.” A pontos okot nem tudjuk, minden esetre az akkori vezetők közül sokan szembesültek az olasz–magyar kapcsolatok fő problémájával: bár Olaszország (és Németország) az eladhatatlan gabona miatt is igen mély válságba süllyedő Magyarországot a készletek szinte korlátlan felvásárlásával kihúzza a krízisből, ezért politikailag és gazdaságilag is igen nagy árat fogunk majd fizetni...”

3

FOTÓ: BARÁZ CSABA

Fotó: Kovács József *

A NEANDER-VÖLGYI ÁLLKAPOCS ELŐKERÜLÉSÉNEK HELYE: a 11. négyzet III. szintje (fent)

4 Valószínűleg Kovács József képeiről (Cser. Várocs István színessége)!

A SUBA-LYUK NYÍLÁSA: kilátás
a „csarnokból” (balra)

Érdemtelen érdem-vita

Az első leleteket megtaláló Dancza az ásások után egy évvel találkozik újra a csontokkal. Döbbenet látja, hogy azok jelentősen megsérültek. Feljelenítő levelet küld a Földtani Intézetbe, és a leletek „megrongálásáért” Kadićot teszi felelőssé. Hosszas vizsgálat indul, ám ekkor már hónapok óta tart kettejük között a személyeskedést sem nélkülöző vita, ami egészen Kadić 1936-os haláláig húzódik. Ennek előzménye magában az ásítás körülményeiben, háttere a felfedezéshez való ellentétes hozzáállásban rejlik. A két férfi közti ellentét hamis kontextusa így hangzik: ki találta meg az ősember csontmaradványait? A munkanélküli lakatossegéd vagy a főgeológus?

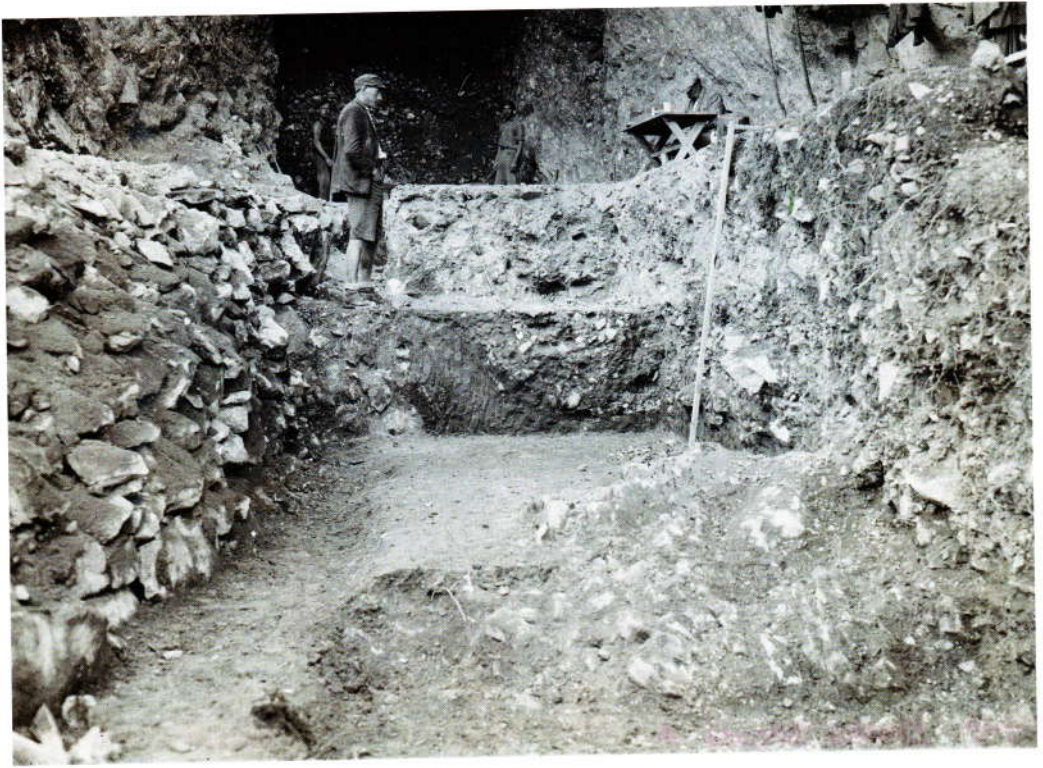
Mert hogy a Suba-lyuk feltárását Dancza János és lelkes csapata kezdte meg 1932. február 8-án, s

ők találták meg – és ismerték fel – április 27-én az első ősemberi csontmaradványokat. Kadić csak május 1-jén érkezik Egerbe, majd másnap a barlangban már együtt tárják fel azokat a négyzeteket, amelyekből újabb ősemberi leletek kerülnek elő: egy gyermek és egy felnőtt csigolyái és egy gyermek koponyája. Ezután Kadić öt hónapon át vezeti a feltárás munkálatait.

Danczát már az elején elbizonytalanította Kadić sajtó-hírzárlatot igénylő kérése: vagyis az, hogy az ásások befejezéséig ne nyilatkozzanak a sajtónak. (Ami természetes követelmény lehet addig, míg meg nem történik a leletek tudományos feldolgozása, ám nyilvánvalóan szükség van a tájékoztatásra, nem lehet teljesen kibújni a sajtónyilvánosság alól. Ám nem mindegy, hogy ez milyen felhangokkal terhelődik...)

Az első híradás az Eger című lapban jelent meg

* Kadić Október 1957. febr. 27-én került elő

„Világraszóló jelentőségű őskori leletekre bukkant egy egri barlangkutató” címmel. Egy hónappal később a 8 Órai Újság tudósított, hangsúlyozva Dancza szerepét a szenzációs leletek megtalálásában. Ő azonban félreírta a főgeológussal készült interjút, szerinte: „Kadić dr. több irányú kísérletet tett az emberi maradványok feltárásának kisajátítására”. Ezt felkarolva, a **Népszava** így írt: „Az ősember nyomában. Hogyan találta meg Dancza János egri természetbarát elvtársunk a Bükk hegység egyik barlangjában a neander-völgyi lelettel egy idős ősemberének és gyermekének maradványait?”

„A cikk megjelenése bosszantotta Kadićot, mert látta, hogy nem nézem tétlenül mesterkedéseit” – írta Dancza 1984-ben megjelent visszaemlékezésében. „Dancza fejest ugrott a történelembe.” Úgy nyilatkozik az újságírónak, hogy nincs szebb annál, amikor az ember a barlangban felébred, s a hajnal világossága bevilágít a barlang nyílásán. „Ennek a hajnali világosságnak szerelmese Dancza János elvtársunk és ennek a világosságnak munkása akkor is, amikor keresi az ősember nyomait, hogy minél kevesebb legyen a sötétség és minél mélyebbre hasson a tudás világossága. És ezt az érzést nem lehet tőle elvenni, sem azt a tényt, hogy ő találta meg az első magyarországi homo primigeniust, az ősembert és gyermekét.”

Holott valójában senki sem vitatta Dancza érdemeit, sőt ennek éppen az ellenkezője történt! Kadić 1933-ban minden előadásában és közleményében megemlítette Dancza nevét, és kellőképpen ki is emelte szerepét. *

Mérgezett viszony

Kadić akkor veszi el türelmét, amikor Dancza 1935-ben **Az Est** című lapban nyílt levélben támadja meg: „Nagy vita a subalyuki ősember állkapcsa körül. Ki találta meg: a munkanélküli lakosság vagy a főgeológus?” címmel. Komoly személyes névmáshasználati problémát lát. „Igen Tisztelt Tanárúr! Elnézését kérem, hogy az én hat elemi iskolai képzettségemmel arra bátorodom figyelmeztetnem, hogy a személyes névmás többszám első személyét a Subalyuk-barlangban végzett ásatásokkal kapcsolatban megnyilatkozásaiban úgy szóban, mint írásban következetesen helytele-

nül, a személyes névmás egyesszám második személye helyett használja. Én az iskolában azt tanultam, hogy csak arra mondhatom mi csináltuk, ami- ben nekem is részem volt. Ezzel szemben a tanár úr olyan dologról mondja azt, hogy megtaláltuk, aminek a megtalálásában sem közvetlenül, sem közvetve nem volt része. Ön három év óta szóbeli és írásbeli megnyilatkozásaiban az általam feltárt homo primigenius-maradványokról következetesen azt mondja, hogy megtaláltuk...”

Kadić – a vád stílusához igazodva – a **Magyar-ság** című hírlapban válaszol a nyílt támadásra, és helyre teszi „az unalomig kitargyalt subalyuki lelet fölfedezésének körülményeit”.

„Megnyugtatom Dancza Jánost, hogy ha én a subalyuki ásatásokról többes számban beszélek vagy írok, nem az általam végzett kutatásokat, hanem saját öthónapos ásatásaimat értem. A többes számot azért használom, mert ez alatt munkásaimat is értem, akikkel szoros együttműködési viszonyban állok, s így az ő nevükben is szólok.

Ha ásatásaink révén fontos leletekre akadunk, azokat sohasem én, hanem munkásaim találják meg és ha egyáltalában szó lehet arról, hogy az ilyen fölfedezéshez valamelyes érdem vagy dicsőség fűződik, akkor az ismét egyedül azt a munkást illeti meg, aki a leletet megtalálta, akinek figyelmét a lelet nem kerülte el. Én csak akkor kapcsolodom a föltalálás tényébe, amikor a munkástól a leletet átveszem, s azt tudományosan tovább kezelem. Így áll a viszony munkavezető és munkálkodó között ott, ahol a munka nem a csekély bérért és a dicsőségért, hanem magáért a tudományért folyik.”

Kisajátításról tehát szó sem volt. A „szegényembertől” a „magyar királyi főgeológusig” igen sokan tevékenykedtek – közvetve vagy közvetlenül – az ásatások sikeréért, a leletek feldolgozásáért. A szenzációs leletek persze további szenzációért is kiáltottak, és ez esetben ez – médiatámogatással – oktan vádaskodáshoz is vezetett. A politikai lapok és a bulvársajtó kifejezetten túlzta az ellentétet: a politikai világnézet horizontján azok között is társadalmi feszültséget szított, akik között eredendően nem volt.

SZÖVEG: BARÁZ CSABA

MUNKA KÖZBEN. A barlang belseje az ásatások közben. Fenékrészlet (0 szint) a bejáratnál. Balra az átpakolt meddő, szemben az I. és II. szint (balra fent)

KADIĆ OTTOKÁR ELSŐ LÁTOGATÁSA (1932. május 2.). Kadić a 11. négyzet helyén áll, mögötte a 12. és a 15. négyzetek III. szintje még bontatlan. Ezekből Kadić jelenlétében a következő ősembermaradványok kerülnek elő: metszőfog, a gyermek és a felnőtt csigolyái, valamint a gyermek koponyája (balra lent)

* *aholoni media baloldala*